

UDK 311.21:27-472-051-584(497.5)

Primljeno: 4. 9. 2017.

Prihvaćeno: 4. 10. 2017.

Izvorni znanstveni rad

DUHOVNO VODSTVO – ISTINSKA POTREBA DUHOVNOG RASTA VJEROUČITELJA

Kata s. Amabilis JURIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

sestraamabilis@gmail.com

Sažetak

Na temelju teorijske teološko-katehetske literature u radu su opisane relevantne značajke duhovnog vodstva, kao i njegovo značenje za trajni rast i cjeloživotno napredovanje u duhovnosti vjeroučitelja laika u Hrvatskoj. U prvom dijelu ovog rada riječ je o pojmu i značenju duhovnog vodstva, o njegovim bitnim sastavnicama s posebnim naglaskom na prisutnost i djelovanje Duha Svetog, kao primarnog učitelja, oživotvoritelja i prvog duhovnog vođe svakog kršćanina. U procesu duhovnog vođenja osoba duhovnog voditelja ima nezaobilaznu ulogu i značenje sa svim njegovim bogatim duhovno-vjerničkim kvalitetama. Iz mnoštva karakteristika elaboriranih u teološko-katehetskoj i stručnoj literaturi izdvojene su samo one relevantne za profil duhovnog vođe vjeroučitelja laika. Iskazi intervjuiranih vjeroučitelja o duhovnom vodstvu dobiveni kvalitativnim istraživanjem provedenim metodom dubinskih intervjua, opisani u drugom dijelu ovog rada, omogućuju dublje razumijevanje percepcije duhovnog vodstva vjeroučitelja i njegove neizostavne uloge u duhovnoj formaciji. Intervjuirani vjeroučitelji u kvalitativnom istraživanju navode i interpretiraju svoje potrebe za duhovnim vodstvom, sadržaje i prijedloge za promicanje daljnjeg rasta u duhovnosti. Autorica članka predlaže da se više pozornosti posveti znanstvenom i stručnom istraživanju i analizi fenomena, koji je obrađen u ovom radu te njegovoj implementaciji u predstojećoj reformi na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Ključne riječi: duhovno vodstvo, duhovno praćenje, duhovni vođa, vjeroučitelj laik, kvalitativno istraživanje, dubinski intervju.

Uvod

Čovjekova izvorna potreba koja se temelji na ljudskoj naravi traženje je duhovne pomoći, odnosno savjeta. To traženje pomoći na putu dubljega i predanijega du-

hovnog života kroz obraćanje osobi koju se prepoznaje iskusnijom i mogućom učiteljicom duhovnog života, pojava je prisutna u svim religijama i kulturama. Stoga je duhovno vodstvo¹ jedan od najdjelotvornijih načina da suvremeni čovjek, pa prema tome i vjeroučitelj laik u Hrvatskoj, ne samo dozna istinu o sebi pred Bogom i pred drugim ljudima nego i da promiče autentičan duhovni rast na putu svetosti. Ono je prisutno u različitim religijskim tradicijama. Što se tiče kršćanske tradicije, povijest duhovnog vodstva seže sve do prvih kršćanskih zajednica. Također i Crkve na Istoku imaju dugu i bogatu tradiciju duhovnog vodstva, ali ipak bi valjalo razlikovati kršćansko duhovno vodstvo od duhovnog vodstva drugih religija. Duhovno vodstvo koje se razvilo unutar općekršćanske zajednice, unatoč sličnosti s vodstvom kod drugih religija, ima sasvim novo značenje. Ta se novost očituje u službi milosti koja se gradi na naravi i službi Duha Svetog po kojem se *staro* stvorenje preoblikuje u *ново* (usp. 2 Kor 5,17).² Korijene duhovnog vodstva prepoznajemo u uputama pustinskih otaca i majki,³ pobožnosti srednjovjekovnih ispovjedi⁴ te u ignacijanskoj praksi duhovnih vježbi.⁵ Naime, evidentno je da crkveno učiteljstvo nije nikada prestalo voditi brigu o duhovnom savjetovanju prakticiranom od njezinih prvih stoljeća pa sve do danas. Ta stoljetna praksa, koju još nazivamo »duhovno vodstvo, duhovno usmjeravanje ili duhovna pratnja« donijela je Crkvi plodove svetosti i otvorenost za evangeliziranje.⁶ Nakon Drugoga vatikanskog koncila, s naglašenim poštivanjem slobode i dostojanstva ljudske osobe, uvažavanja i promicanja zrelosti osoba svih vjernika temeljem krštenja, naziv »duhovno vodstvo« doveden je u pitanje.⁷ U obnovljenom shvaćanju on se

¹ Riječ je o tradicionalnom izričaju prepoznatljivom po ljudskoj suradnji u duhovnom životu. U novije se vrijeme također koristi i sintagma *duhovno praćenje*. Za F. Ruiza, riječ je o dvama zasebnim kompatibilnim i komplementarnim sredstvima duhovne pomoći, koja se međusobno uvažavaju u svojim ostvarenjima. Više o tome vidi u: Federico RUIZ, *Le vie dello Spirito. Sintesi di teologia spirituale*, Bologna, 1999., 484.

² Usp. Roko PRKAČIN, Značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi, u: *Obnovljeni život*, 57 (2002.) 1, 121–139, ovdje 121.

³ Usp. Anselm GRÜN, *Geistliche Begleitung bei den Wüstenvätern*, Münsterschwarzach, 2006.; Michael PLATTIG, *Guidati dallo Spirito di Dio. Accompagnamento spirituale e discernimento degli spiriti*, u: ISTITUTO DI SPIRITUALITÀ DI MÜNSTER (ur.), *Corso fondamentale di spiritualità*, Brescia, 2006., 308–314.

⁴ Usp. Isto, 301–302.

⁵ Usp. Slavko PAVIN, *Sloboda za ljubav. Ignacijanske duhovne vježbe*, Zagreb, 2002.; Michael PLATTIG, *Guidati dallo Spirito di Dio. Accompagnamento spirituale e discernimento degli spiriti*, 326–332.

⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe* (9. III. 2011.), Zagreb, 2014., br. 64.

⁷ Usp. Franjo PODGORELEC, Duhovno vodstvo u Bibliji i tradiciji, u: Josip BLAŽEVIĆ (ur.), *Habere spiritum domini*, Zbornik radova trajnog odgoja i izobrazbe u Hrvatskoj provinciji sv. Jeronima franjevac konventualaca od 2010. do 2013., Zagreb, 2014., 244.

danas revalorizira i pojavljuje pod nazivom »duhovno praćenje«, jer se u njemu jasnije prepoznaje sloboda i središnjost osobe koja traži duhovnu pratnju.⁸

Tijekom povijesti ljudi su različito nazivali odnos koji se uspostavlja između dvoje ljudi koji sudjeluju u duhovnom vodstvu. U suvremenoj teološkoj i stručnoj literaturi uglavnom prevladava izraz *duhovno vodstvo*,⁹ premda susrećemo i druge istoznačne izraze kao npr. *duhovno praćenje*¹⁰ i *kršćansko vodstvo*,¹¹ ovisno o tome na što se stavlja naglasak u duhovnom rastu neke osobe. Prema F. Podgorelcu valja priznati da mnogostrukost i brojnost naziva ukazuju na to da ni jedan od njih ne izražava na zadovoljavajući način punu stvarnost koju želi opisati. Stoga je *duhovno vodstvo* u pojedinim jezičnim područjima i kulturama i dalje prisutan te nigdje nije posvema zamijenjen zato što nazivi iz psihološkog područja ne izražavaju u potpunosti narav te stvarnosti koja je istodobno psihološka i teološka. No time se ni u kojem slučaju ne želi umanjiti integriranost novih naglasaka kao i doprinos koji suvremena psihologija pruža na tom području.¹²

Sintetički možemo konstatirati da su danas na našim prostorima, kao i drugdje u svijetu prisutna tri izričaja za taj oblik »osobne duhovne pomoći«, koji je nazočan u Crkvi od sama njezina početka: duhovno očinstvo/materinstvo, vodstvo i praćenje.¹³

U hrvatskoj pastoralno-katehetskoj praksi prednost se daje duhovnom vodstvu, a u novije vrijeme i duhovnom praćenju. Stoga ćemo se u našem promišljanju ponajprije usredotočiti na pojam i bitne sastavnice navedenih stvarnosti te na osobu duhovnog vođe, kao važnog čimbenika vezanog uz potrebu duhovnog rasta suvremenog vjeroučitelja u njegovim konkretnim životnim okolnostima. Osim toga valja ukazati na činjenicu da u teološko-katehetskoj for-

⁸ Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, Promicati rast drugoga duhovnim praćenjem i kompetencije žena, u: Mario CIFRAK – Antica Nada ČEPULIĆ (ur.), *Regnare dei servire est – Božje kraljevanje je služenje*, Zbornik in memoriam fra Korneliju Zvonimiru Šojatu, ofm (1938. – 2006.), Zagreb, 2009., 187–199.

⁹ Usp. Egidio VIGANÒ – Joseph AUBRY – Jacques SCHEPENS, *Duhovno vodstvo*, Zagreb, 1983.; Federico RUIZ, *Le vie dello Spirito. Sintesi di teologia spirituale*, 484–486; Michael GLAZIER – Monika K. HELLWIG (ur.), *Suvremena katolička enciklopedija*, Split, 1998., 257–261; Daniel BURKE – John BARTUNEK, *Upravljanje nutarnjim životom. Duhovno vodstvo i putovanje Bogu*, Zagreb, 2014.

¹⁰ Usp. Vlatko BADURINA, Otkrivati Božji trag – duhovno praćenje, u *Kateheza*, 25 (2003.) 3, 229–250; Wunibald MÜLLER, *Menschliche Nähe in der Seelsorge. Sich selbst annehmen – den anderen annehmen*, Mainz, 1989.

¹¹ Usp. Henri J. M. NOUWEN, *U Isusovo ime. Razmišljanja o kršćanskom vodstvu s vježbama za grupe i pojedince*, Zagreb, 2009.

¹² Usp. Franjo PODGORELEC, Duhovno vodstvo u Bibliji i tradiciji, 243–244.

¹³ Usp. Ivan PLATOVNJAK, Spiritual Fatherhood, Direction and Accompaniment: Mutually Exclusive or Supplementary Terms?, u: *Bogoslovni vestnik*, 68 (2008.) 1, 27–43, ovdje 27–28.

maciji vjeroučitelja na katoličkim bogoslovnim fakultetima, kao i u hrvatskoj pastoralnoj praksi za sada ne postoji sustavno razrađen oblik institucionalnoga duhovnog vodstva za vjeroučitelje, nego su oni što se toga tiče uglavnom prepušteni samima sebi. Za razliku od Hrvatske, u nama susjednim zemljama, Sloveniji, Austriji i Njemačkoj, postoje već razrađeni modeli duhovnog vodstva, bilo da je riječ o teorijskoj bilo o konkretnoj praktičnoj provedbi takvog vodstva.¹⁴

Cilj je ovoga rada ukazati na to da je razvoj duhovnosti vjeroučitelja laika, među ostalim, moguć uz uvažavanje duhovnog vodstva, odnosno praćenja, kao jednog od postojećih sredstava trajnoga duhovnog rasta i napredovanja u njegovu pozivu i djelovanju. U prilog tomu govori i kvalitativno istraživanje duhovnosti vjeroučitelja laika provedeno u Hrvatskoj.¹⁵ U iskazima intervjuiranih vjeroučitelja prepoznata su konkretna očitovanja istinske potrebe, sadržaja i prijedloga duhovnog praćenja nužnih za daljnju opstojnost opredjeljivanja i ustrajanja u vjeroučiteljskom zvanju.

1. Pojam i bitne odrednice duhovnog vodstva

1.1. Pojam i značenje duhovnog vodstva

Pod pojmom *duhovnog vodstva* podrazumijeva se »sustavno uvođenje u duhovni život pod vodstvom iskusna duhovnog voditelja i po metodama određene duhovnosti«¹⁶. Riječ je o tradicionalnom izričaju karakterističnom po tome što dolazi do suradnje dvoje ljudi koji streme duhovnom životu. Neki autori duhovno vodstvo promatraju s obzirom na dva vida: polazeći od subjekta kojeg se prati i polazeći od duhovnog voditelja. Promatrano sa strane subjekta, »duhovno vodstvo je trajna duhovna pomoć slobodno izabrana, za koju je neka osoba osposobljena u Crkvi u službi druge osobe, koja se u nju potpuno pouzdaje kako bi bila vođena ka punom rastu svoga kršćanskog života posredništvom Duha Svetoga«.¹⁷ Navedenu definiciju duhovnog vodstva treba pro-

¹⁴ Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, Promicati rast drugoga duhovnim praćenjem i kompetencije žena, 191–192. Na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani postoji izborni predmet *Duhovno spremljanje* za studente integriranog preddiplomskog i diplomskog filozofsko-teološkog studija i preddiplomskog studija teologije i religija. Više o tome vidi u: Enoviti magistrski studijski program druge stopnje Teologija, u: <http://www.teof.uni-lj.si/izobrazevanje/i-stopnja/enoviti-magistrski-studijski-program-druge-stopnje-teologija>, <http://www.teof.uni-lj.si/izobrazevanje/i-stopnja/univerzitetni-dvodisciplinarni-studijski-program-prve-stopnje-teoloski-studiji> (15. XII. 2017).

¹⁵ Usp. Kata s. Amabilis JURIC, *Duhovnost vjeroučitelja laika u Hrvatskoj*, Zagreb, 2015., 235–353.

¹⁶ Adalbert REBIĆ (ur), *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., 214.

¹⁷ Federico RUIZ, *Le vie dello Spirito. Sintesi di teologia spirituale*, 485.

matrati u mistagoškoj i teološkoj perspektivi, polazeći od subjekta koji prima milost i poziv od Boga. U tom kontekstu on (subjekt) u isto vrijeme traži pomoć i vodstvo od kompetentnih osoba, kako bi bolje odgovorio milosti Duha Svetog u vlastitom životu i tako ga doveo do njegova potpunog razvoja.

Što se tiče duhovnog voditelja, duhovno vodstvo je umijeće pomoći i vođenja ljudi tijekom razvoja milosti i osobnog poziva u različitim situacijama i fazama duhovnog puta.¹⁸ Neki autori usvajaju ovu drugu perspektivu, naglašavajući pritom umijeće i tehniku duhovnog pratitelja u vježbanju službe umijeća i vođenja duša prema svetosti.¹⁹ Dakle, riječ je o odnosu koji nam omogućuje da bolje upoznamo, zavolimo i slijedimo Krista uz pomoć duhovnog voditelja te u konačnici iskusimo vrhunac sjedinjenja s njime već i u ovom životu. U biti njegov cilj uvijek ostaje isti, a taj je pomoći čovjeku današnjice da se odjene duhom i srcem Isusa Krista, pod vodstvom Duha Svetog (usp. Fil 2,5). To drugim riječima znači ujednačavanje osobnog života sa stavovima Isusa Krista u ozračju teologalnih kreposti vjere nade i ljubavi u svakodnevnom životu.²⁰ U taj su odnos uključene tri osobe: Duh Sveti, duhovni voditelj i osoba koja traži pomoć. Središnji je fokus duhovnog praćenja sjedinjenje s Bogom. Kako bi se postigao taj cilj potrebno je pomoći pratiocu da svrhovito, dosljedno i samostalno raste u svojem odnosu s Bogom i bližnjim.²¹ U tom kontekstu dolazimo do glavnog značenja duhovnog vodstva koje se sastoji u »kontinuiranom procesu formacije i vodstva koji kršćanina vodi i potiče u njegovu posebnom pozivu; uskladiivši se vjerno s milostima Duha Svetoga, takav kršćanin može postići određeni cilj svog poziva i sjединiti se s Bogom«²².

Nakon što smo objasnili što je zapravo duhovno vodstvo, bilo bi uputno ukazati na to što ono nije, što u ovom radu nije moguće zbog prostorne određenosti.²³ Ono što nam se, među ostalim, čini važnim jest postaviti jasna razgraničenja između psihoterapije i duhovnog puta. Zbog širokog spektra raznoraznih ponuda psihološke naravi, F. Helg upozorava da psihoterapija cilja na pojedinačne promjene u osobi, dok duhovni put vodi prema cjelovitoj preobrazbi oso-

¹⁸ Usp. Isto.

¹⁹ Usp. Franz JALICS, *Miteinander im Glauben wachsen. Anleitung, zum geistlichen Begleitgespräch*, Würzburg, 2008, 52–96; Vlatko BADURINA, *Otkrivati Božji trag – duhovno praćenje*, 238–242.

²⁰ Usp. Tereza CLEMENTS, *Duhovno vodstvo*, u: Michael GLAZIER – Monika K. HELLWIG (ur.) *Suvremena katolička enciklopedija*, 257.

²¹ Usp. Daniel BURKE – John BARTUNEK, *Upravljanje nutarnjim životom. Duhovno vodstvo i putovanje Bogu*, 3–9.

²² Thomas MERTON, *Duhovno vodstvo i meditacija*, Zagreb, 2012., 11.

²³ Više o tome vidi u: Daniel BURKE – John BARTUNEK, *Upravljanje nutarnjim životom. Duhovno vodstvo i putovanje Bogu*, 3–8.

be: »Time se misli na kvalitativnu promjenu u odnosu nekoga čovjeka prema sebi i prema svijetu.«²⁴ Slijedom navedenog očito je da se duhovno vodstvo ne može interpretirati samo kao neki kumulativni učinak ohrabriranja i opominjanja, ono je bitno duhovne naravi,²⁵ zbog toga što upućuje na svojega prvog protagonista, a to je Duh Sveti, kojem su podređeni kako voditelj tako i vođeni.²⁶

1.2. Odrednice duhovnog vodstva

Poznato je da se Crkva stoljećima služila duhovnim vodstvom, a u novije vrijeme i duhovnim praćenjem, kao sredstvima pomoći vjernicima u pronalaženju samih sebe i punine života u Bogu. Danas se pitamo kakvo bi duhovno vodstvo trebalo biti da bi zadovoljilo potrebe suvremenog čovjeka, odnosno koje su njegove najznačajnije karakteristike? Odgovor na to pitanje treba tražiti uzimajući u obzir *sadržaj, zadaću i metodu* duhovnog vodstva. Što se tiče sadržaja, prema M. Stojiću, valja navesti tri bitne točke: konkretni čovjek, evanđeoske vrijednosti, Božji poticaj i ljudsko zalaganje. Duhovno vodstvo obraća se konkretnom čovjeku, vjeroučitelju koji živi u određenim obiteljskim, duhovnim i kulturnim okolnostima.²⁷ Njegovo utemeljenje treba tražiti u biblijskim²⁸ i crkvenim²⁹ te evanđeoskim vrijednostima, jer svjetlo evanđelja djeluje na čovjekovu svijest i mijenja je, iz čega proizlazi i njegova zadaća usklađivanja evanđeoskih vrijednosti s ljudskom stvarnošću. U tom duhovnom procesu valja imati na umu da je Bog onaj koji daje poticaj (poziv na svetost) na način da se postupno objavljuje čovjeku koji odgovara svojim zalaganjem.³⁰ Osim toga, zadaća se duhovnog vodstva sastoji u oblikovanju i posvećenju čovjeka,³¹ razlikovanju duhova³² te izgrađivanju slobode i samostalnosti.³³ Što se tiče metode,³⁴ važno je spomenuti

²⁴ Felix HELG, *Psychotherapie und Spiritualität*, Düsseldorf, 2000., 212; navedeno prema: Vlatko BADURINA, Otkrivati Božji trag – duhovno praćenje, 230.

²⁵ Usp. Thomas MERTON, *Duhovno vodstvo i meditacija*, 12.

²⁶ Usp. Franjo PODGORELEC, Duhovno vodstvo u Bibliji i tradiciji, 245–246.

²⁷ Usp. Miljenko STOJIC, Duhovno vodstvo u suvremenoj duhovnosti, u: *Obnovljeni život*, 51 (1996.) 4, 421–430, ovdje 422.

²⁸ Usp. Franjo PODGORELEC, Duhovno vodstvo u Bibliji i tradiciji, 238–239.

²⁹ Usp. Roko PRKAČIN, Značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi, 125–128.

³⁰ Usp. Miljenko STOJIC, Duhovno vodstvo u suvremenoj duhovnosti, 423.

³¹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Zagreb, 2002.

³² Usp. Ivan M. RUPNIK, *Duhovno razlučivanje*, Zagreb, 2008.; KONGREGACIJA ZA KLER, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, br. 98–100.

³³ Usp. Miljenko STOJIC, Duhovno vodstvo u suvremenoj duhovnosti, 426.

³⁴ O tome kako i na koji način ispravno postupati pri duhovnom praćenju vidi više u: Vlatko BADURINA, Otkrivati Božji trag – duhovno praćenje, 236–247; Franz JALICS, *Miteinander im Glauben wachsen. Anleitung, zum geistlichen Begleitgespräch*, 52–96.

da se duhovno vodstvo služi naravnim (psihopedagogija, sociologija i psihoterapija) i nadnaravnim sredstvima (molitva, riječ Božja i sakramentalni život).³⁵

Iz dubljeg promatranja naravi duhovnog vodstva proizlaze njegove bitne odrednice koje ga u Katoličkoj crkvi čine jedinstvenim, a očituju se u kršćanskoj tradiciji i duhovnosti kao njegovim trajnim oznakama. U prvom redu valja spomenuti prisutnost i djelovanje Duha Svetog, kao primarnog učitelja i oživotvoritelja u duhovnom životu te on kao takav trajno ostaje i prvi duhovni vođa. Nadalje, treba uvijek imati na umu da se duhovno vodstvo kreće u sferi nadnaravne vjere i duhovne teologije, kao njezina bitnog elementa. U tom se kontekstu ističe duhovno-teološki karakter duhovnog vodstva što ni u kojem slučaju ne isključuje pomoć ostalih teoloških, društveno-odgojnih i prirodnih znanosti. S obzirom na poslanje Crkve, duhovno vodstvo izraz je njezine duhovne skrbi za osobe koje joj je Bog povjerio te tu praksu Crkva regulira, odnosno smješta je u područje pastoralne teologije. Stoga je razumljivo da je crkvenost stožerni dio duhovnog vodstva u Katoličkoj crkvi.³⁶

U novije vrijeme promišljanja o formama ili oblicima duhovnog vodstva u suvremenoj literaturi na svjetskoj razini navode šest ključnih točaka o kojima treba voditi računa tijekom procesa vođenja: osoba koju se vodi i božanska stvarnost, voditelj i božanska stvarnost, dvije božanske stvarnosti su jedna jedina stvarnost, odnos između voditelja i osobe koju se prati, odnos osobe koju se prati s njom samom, odnos voditelja sa samim sobom.³⁷ Slijedom navedenog proizlazi jasnije poimanje osnovne strukture duhovnog vodstva pod vidom dvaju međusobno povezanih stajališta s kojih se promatra: perspektiva osobe koju se prati u njezinu odnosu prema Bogu i perspektiva duhovnog voditelja koji održava osobni odnos s Bogom prožet stavom spremnosti za slušanje u cilju postignuća jasnijeg razumijevanja duhovnog života.³⁸

1.3. Osoba duhovnog voditelja

Kad govorimo o osobi koja duhovno vodi ili prati neku drugu osobu na putu kršćanskog savršenstva, osim naziva *duhovni vođa*, postoje i drugi nazivi za tu službu, kao što su: voditelj, duhovnik, otac/majka, ispovjednik, savjetnik, pratilac, pomagač i sl. U znanstveno-stručnoj literaturi navodi se da osim svećenika to može biti i razborit laik, kao što je to bio slučaj kod starih iskusnih otaca i

³⁵ Usp. Miljenko STOJIC, Duhovno vodstvo u suvremenoj duhovnosti, 426.

³⁶ Usp. Roko PRKAČIN, Značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi, 128–129.

³⁷ Usp. Kees WAAIJMAN, *La spiritualità. Forme, Fondamenti, Metodi*, Brescia, 2007, 1018–1027.

³⁸ Usp. Isto, 1027–1041.

drevnih pustinjaka i monaha. Također se spominju i svete žene kao voditeljice ili pratiteljice na putu rasta u duhovnom životu kao što su Katarina Sijenska i Terezija Avilska.³⁹ Dakle, riječ je o osobi koja je ekspert osposobljen u svojem poslu, asistira kao pomoć u osobnim duhovnim procesima, s različitim funkcijama, uvijek podložen djelovanju Duha Svetog i milosti on poziva subjekta, odnosno onoga kojeg se prati. U tom kontekstu preuzima različita imena i stavove kao na primjer: mistagog, vođa, pratitelj, odgojitelj i duhovni učitelj.⁴⁰

Iz proučavanja crkvenih dokumenta proizlazi da se duhovno vodstvo bilo kao osobni proces duhovnog rasta ili vođenja drugih odnosi na sav »narod Božji«, tj. na biskupe, svećenike, redovnike i đakone i vjernike laike. Na žalost, navodi M. Stojić da se premalo govori o duhovnom vodstvu laika, pri čemu se zaboravlja da oni danas zauzimaju veliku i značajnu ulogu u životu Crkve.⁴¹ Međutim, u novije vrijeme dokument *Kongregacije za kler*, među ostalim, naglašava da su vjernici laici »od Boga pozvani da pridonesu, kao iznutra poput kvasca, posvećenju svijeta vršeći vlastitu dužnost, vođeni evanđeoskim duhom' i surađuju na 'širenju Božjeg kraljevstva te oblikovanju i usavršavanju vremenitog reda u kršćanskom duhu', odnosno da tako 'rasvijetle i uredi sve zemaljske stvari [...] po Kristu'. Na taj će način duhovno vodstvo težiti da ih uključuje 'u sudjelovanje u samoj spasiteljskoj misiji Crkve', kako bi je 'činili prisutnom i djelotvornom'.«⁴²

S obzirom na to da je riječ o vrlo odgovornom zvanju, duhovni bi vođa trebao posjedovati određenu teološku kulturu i duhovno iskustvo, koji ga čine stručnjakom na tom području. Izrađeni popisi donose nam mnoštvo kvaliteta dobrog duhovnog vođe. Među onim neizostavnima svakako treba spomenuti da duhovni vođa u prvom redu nastupa kao *svjedok Božji*, iz čega proizlazi i njegov temeljni autoritet koji ga kvalificira kao »Božjeg čovjeka« vođena darom ljubavi u traženju dobra drugih. Osim toga, on je i *duhovni odgojitelj*, koji u Isusu Kristu nalazi idealni primjer. Duhovno odgajanje sastoji se u ispunjenju volje Božje, čemu pripada i dar »razlučivanja duhova« (usp. 1 Kor 12,10). Stoga proces duhovnog vodstva i duhovnog praćenja ulazi u područje praktičnog života do te mjere dok osoba nije sama sposobna donositi prave odluke u svojem kršćanskom životu.⁴³

³⁹ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, Mostar, ⁵2005., 287–288.

⁴⁰ Usp. Federico RUIZ, *Le vie dello Spirito. Sintesi di teologia spirituale*, 483.

⁴¹ Usp. Miljenko STOJIC, Duhovni vođa – »čovjek Božji«: prema crkvenim dokumentima, u: *Obnovo život*, 53 (1998.) 1, 25–36, ovdje 34.

⁴² KONGREGACIJA ZA KLER, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, br. 123.

⁴³ Usp. Roko PRKAČIN, Značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi, 129–130.

Federico Ruiz također navodi elaborirane nedovršene popise koji upozoravaju na potrebna svojstva i kvalitete dobrog duhovnog vođe. Međutim, iskustvo pokazuje da ni jedna od njih, božanska ili ljudska, ne može biti suvišna u osobi pozvanoj za izvršenje tako važne i odgovorne službe. Proširujući i specificirajući te karakteristike, on sugerira neke načine postojanja, pripreme i djelovanja koji se pokazuju potrebnima i korisnima, pridajući pritom posebnu važnost ulozi Duha Svetog, čija snaga vodi subjekt i pomaže duhovniku u svakom slučaju izreći shodnu riječ okrepe, ohrabrenja, svjetla i ispravljanja. Sigurno je da se sve duhovne kvalitete mogu svesti na tri temeljne, koje je duhovnost oduvijek zahtijevala: *znanje*, *mudrost* i *iskustvo*. U odnosu na znanje od duhovnog se vođe zahtijeva da poznaje Sveto pismo, teologiju, duhovnost i konkretnu kulturu, pri čemu se ne bi smio ograničiti samo na savjete, prijekore i opominjanja. Mudrost zahtijeva kriterije za primjenu principa i općih znanja na svaku osobu, poziv, situaciju i životno okruženje. Nadalje, duhovni vođa bi trebao iskustveno eksperimentirati duhovni hod i životne stvarnosti, živeti ih iz dubine svojeg bića sa svim onim tko on u svojoj biti jest, a ne samo s povremenim iskustvima, tj. temeljiti ih na mistagogiji.⁴⁴ Stoga on nije na prvom mjestu ni psiholog ni liječnik koji pomaže nadvladati životne poteškoće, nego je mistagog, koji uvodi u kontemplaciju, susret u kojem se postaje jedno s Bogom.⁴⁵

Osim navedenih karakteristika valja spomenuti da je »duhovnik onaj koji zna i suosjeća, koji prašta, koji razumije okolnosti, koji se nikamo ne žuri, tko strpljivo i ponizno čeka na pokazatelje Božjeg djelovanja u duši. [...] Ne zanima ga samo naše djelovanje, nego ga mnogo više zanimaju osnovni stavovi naše duše, naše najdublje težnje, naš način suočavanja s poteškoćama, naš način odgovaranja na dobro i na zlo.«⁴⁶ Iz navedenoga proizlazi da duhovnog voditelja ponajprije zanima naše pravo *ja* u svoj svojoj jedinstvenosti, bijedi i veličini. Pravi duhovnik nikada neće tako jednostavno prijeći preko strahopoštovanja koje osjeća u prisutnosti neke osobe. Upravo takav pristup poštovanja otajstva osobe, zajedno s razborom, darom molitve, strpljenjem, iskustvom i suosjećanjem čine pravog duhovnika, odnosno duhovnog voditelja.⁴⁷ Tomu u prilog govori i činjenica da on nikada ne preuzima inicijativu, nego je prepušta onome kome pomaže u pojašnjenju različitih

⁴⁴ Usp. Federico RUIZ, *Le vie dello Spirito. Sintesi di teologia spirituale*, 488–489. Više o *Das Zeugnis des Lebens* vidi u 5. poglavlju kod: Franz JALICS, *Miteinander im Glauben wachsen. Anleitung, zum geistlichen Begleitgespräch*, 107–136.

⁴⁵ Usp. Michael PLATTIG, *Guidati dallo Spirito di Dio. Accompagnamento spirituale e discernimento degli spiriti*, 316.

⁴⁶ Thomas MERTON, *Duhovno vodstvo i meditacija*, 32.

⁴⁷ Usp. Isto, 32.

nutarnjih i vanjskih poticaja u procesu duhovnog vođenja. Stoga njegova zadaća »nije u davanju odgovora nego u ostvarenju mogućnosti da se darovani Božji život sve više razvija«⁴⁸. Duhovni voditelj, ukoliko je to potrebno, treba promijeniti svoj način vođenja duše kako bi se prilagodio konkretnoj situaciji u kojoj se dotična nalazi,⁴⁹ jer se njegova zadaća sastoji da bude učitelj, tješitelj, čuvar, pomagač, poticatelj, savjetnik i odgojitelj.⁵⁰ Navedenom valja također pridodati i komunikacijske sposobnosti duhovnog voditelja, koje su potrebne u procesu umijeća duhovnog vođenja, kao i razboritost poznavanja osobe, koja pretpostavlja i psihološku izobrazbu, posebice u znanju o biografskim korijenima životnih i vjernih stavova, kao i slike o Bogu. Osim toga, duhovni voditelj osobu koju duhovno vodi neće držati ovisnom o sebi, niti će sebe stavljati u prvi plan, nego će nastojati stvoriti prikladne uvjete, koji će joj omogućiti da se otvori i dođe do dublje spoznaje Boga u osobnom življenju. Zapravo, duhovni voditelj ili voditeljica može biti samo ona osoba koja je sama duboko ukorijenjena u Bogu, koja živi istinski duhovni život u svim njegovim vidovima i na kraju ono bitno, da i sama ima iskustvo duhovnog vođenja.⁵¹ Za ostvarenje tako odgovornoga duhovnog procesa od osobe duhovnog voditelja iziskuje se ljudska i kršćanska zrelost. U kontekstu navedenog ne smijemo zaboraviti da sposobnost duhovnog vođenja nije samo osobna karizma nego i izraz dušobrižničke kompetencije za koju je potrebna dostatna izobrazba,⁵² što potvrđuju intervjuirani vjeroučitelji u već spomenutom kvalitativnom istraživanju.

2. Prikaz i interpretacija rezultata kvalitativnog istraživanja

2.1. Metodologija kvalitativnog istraživanja

S obzirom na to da je čovjek duhovno biće, njegov se duhovni život i rast ostvaruju u odnosu prema Bogu koji, među ostalim, zahtijeva provjeravanje kroz pripočavanje drugome. Za razliku od pozitivističke znanosti, koja se bavi istraživanjem pojava za koje vjeruje da posjeduju svoju *objektivnu* sliku neovisnu od viđenja promatrača, kvalitativni pristup proučava fenomene u njihovu prirodnom okruženju time što im daje smisao i tumačiti ih sukladno značenju koje im

⁴⁸ Vlatko BADURINA, *Otkrivati Božji trag – duhovno praćenje*, 242.

⁴⁹ Usp. Kees WAAIJMAN, *La spiritualità. Forme, Fondamenti, Metodi*, 1063.

⁵⁰ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, 288.

⁵¹ Usp. Thea FILIPOVIĆ, *Promicati rast drugoga duhovnim praćenjem i kompetencije žena*, 190–191.

⁵² Usp. *Isto*, 191–192.

pripada. U tom se kontekstu kvalitativne metode temelje na analizi tekstualne građe nastale na temelju osobnih iskustava, životnih priča, pojedinačnih ili skupnih intervjua, opažanja i svih drugih dokumenata koji podjednako opisuju svakodnevna i trenutačna događanja značajna za život pojedinca. Stoga G. Milas drži da kvalitativne metode povećavaju razumijevanje problema, jer je razina analize daleko detaljnija i dublja nego što je to slučaj u tradicionalnim istraživačkim metodama.⁵³ Iz rasprava o odnosu između filozofsko-teološkog područja i empirijskih društvenih istraživanja na njemačkome jezičnom području⁵⁴ postalo je evidentno da se je u empirijsko društvenim istraživanjima za područje teološkog ispitivanja kao jedna od najprikladnijih udomaćila metoda narativnog intervjua.⁵⁵ Također se preporuča kombinacija slobodnog pripovijedanja i unaprijed pripremljenih pitanja. Riječ je o tzv. napola strukturiranom ili dubinskom intervju (*halbstrukturiertes-leitfadenorientiertes*) orijentiranom na misao vodilju u kojem su unaprijed formulirana otvorena pitanja prilagođena tijeku razgovora.⁵⁶ Cilj razgovora je u istoj mjeri mnogoznačan i vrlo osoban te istodobno omogućuje stjecanje usporedivih materijala. Za razliku od anketnoga kvantitativnog istraživanja, čiji se rezultati temelje na odgovorima na pitanja ispitanika čiji je uzorak brojčano puno veći (stotine pa i tisuće), dubinski se intervjui u pravilu, prema suvremenim sociološkim istraživanjima, realiziraju na namjerno odabranom uzorku s oko tridesetak, maksimalno do četrdesetak osoba čije se mišljenje želi upoznati. Pritom valja imati na umu da ni u kvalitativnim sociološkim istraživanjima istinska reprezentativnost uzorka nije nešto čvrsto zadano, nego je u primjeni te metode daleko važnije da u istraživanju budu obuhvaćeni vrlo različiti sudionici razgovora, što bi trebalo osigurati zastupljenost svih kategorija koje bi se među sobom mogle razlikovati prema mišljenju o pitanjima kojima se istražuje izabrana tema.⁵⁷ Kvalitativno istraživanje je provedeno 2010. god. na

⁵³ Usp. Goran MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Zagreb, 2005., 571–572.

⁵⁴ Usp. Norbert METTE – Hermann STEINKAMP, *Sozialwissenschaften und Praktische Theologie*, Düsseldorf, 1983.; Gottfried BITTER – Gabrielle MILLER, *Neues Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, München, 2002. O važnosti pripovijedanja vidi također: Paul M. ZULEHNER, *Das Gottesgerücht. Bausteine für eine Kirche der Zukunft*, Düsseldorf, 1989.

⁵⁵ O teorijskim razlozima usklađenosti društveno-znanstvenih i teoloških pristupa vidi u: Stefanie KLEIN, *Theologie und Biographieforschung. Methodische Zugänge zur Lebens- und Glaubensgeschichte und ihre Bedeutung für eine erfahrungsbezogene Theologie*, Stuttgart – Berlin – Köln, 1994.

⁵⁶ Usp. Marlene BOCK, *Das halbstrukturierte-leitfadenorientierte Tiefeninterview: Theorie und Praxis der Methode am Beispiel von Paarinterviews*, u: Jürgen H. P. HOFFMEYER-ZLONIK (ur.), *Analyse verbaler Daten. Über den Umgang mit qualitativen Daten*, Opladen, 1992., 90–109.

⁵⁷ Usp. Goran MILAS, *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, 587.

uzorku od 41 vjeroučitelja koji rade u osnovnim (24 vjeroučitelja) i srednjim (17 vjeroučitelja) školama u Republici Hrvatskoj.⁵⁸ U odabranom uzorku zastupljeni su vjeroučitelji vjernici laici pripadnici različitih (nad)biskupija, proporcionalno njihovu brojčanom stanju, s dužim ili kraćim radnim iskustvom u osnovnim i srednjim školama. Dobna skala intervjuiranih vjeroučitelja obuhvaćala je godine života od dvadeset i šeste do šezdesete, a s obzirom na radni staž obuhvaćeni su oni s kraćim stažem (od jedne do devet godina) i oni s dužim stažem rada u školi (od deset do devetnaest godina). U granicama mogućnosti vodilo se računa o ravnomjernoj raspodjeli sudionika dubinskog razgovora, uvažavajući životnu dob i godine rada provedenih u školi kao i njihovu spolnu određenost, što je i evidentno iz priložene tablice.

NAD/BISKUPIJA	OSNOVNA ŠKOLA				SREDNJA ŠKOLA			
	Broj sudionika				Broj sudionika			
	Kraći staž (1-9)	Dulji staž (10-19)	U braku	Nisu u braku	Kraći staž (1-9)	Dulji staž (10-19)	U braku	Nisu u braku
Zagrebačka	5	2	3	4	2	4	3	3
Sisačka	0	1	1	0	0	0	0	0
Bjelovarsko-križevačka	0	0	0	0	1	0	0	1
Varaždinska	1	0	0	1	0	0	0	0
Splitsko-makarska	2	4	3	3	0	2	1	1
Zadarska	0	1	1	0	1	0	1	0
Dubrovačka	0	1	1	0	0	1	1	0
Šibenska	1	0	0	1	1	0	1	0
Hvarska	0	0	0	0	0	1	1	0
Riječka	3	0	1	2	0	1	1	0
Gospičko-senjska	1	0	1	0	0	0	0	0
Porečko-pulska	0	0	0	0	1	0	1	0
Đakovačko-osječka	2	1	3	0	0	1	1	0
Požeška	0	0	0	0	1	0	1	0
Ukupan broj	15	10	14	11	7	10	12	5
Ukupan broj uzorka				41				

Od deset formuliranih pitanja rabljenih tijekom dubinskog intervjua, za potrebe ovoga rada uzeta su u razmatranje sljedeća pitanja: »Prema vašem mišljenju, što bi sve trebao vjeroučitelj činiti kako bi još dublje napredovao u svojoj vjeroučiteljskoj duhovnosti? Što biste mogli reći o duhovnoj formaciji vjeroučitelja? Što je to bez čega Vi ne možete ni zamisliti duhovnost vjeroučitelja

⁵⁸ Usp. Kata s. Amabilis JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja laika u Hrvatskoj*, Zagreb, 2015., 235–242.

vjernika laika?» Nedvojbeno je da teme razgovora u duhovnom vodstvu, osim navedenih, mogu biti liturgijsko-sakramentalne, teološko-moralne, psihofizičke, socijalno-emocionalne naravi, a nadasve se očekuje poznavanje stanja praćene osobe, njezina iskustva, prošlog i sadašnjeg, te usmjerenje prema budućnosti, jer duhovno vodstvo uključuje izgradnju cjelovite osobe.⁵⁹ Zbog prostornih ograničenosti ovog rada, usredotočili smo se samo na neke od vidova duhovnog vodstva.

2.2. Potreba duhovnog vodstva

Individualno duhovno vodstvo potrebno je svakoj osobi koja teži svetosti. To je zapravo redoviti i najsigurniji put koji vodi prema pravoj duhovnosti, kao i njezinu rastu i napredovanju.⁶⁰ Znakovito je da su tu potrebu u svojim iskazima potvrdili svi intervjuirani vjeroučitelji mlađe i starije životne dobi bilo da rade u osnovnim ili srednjim školama u Hrvatskoj.⁶¹ Vjeroučitelji mlađe životne dobi, koji rade u osnovnim školama u kvalitativnom istraživanju iskazali su na različite načine potrebu duhovnog vodstva, odnosno praćenja kao jednu od bitnih sastavnica njihove duhovne formacije. To se posebno očituje u iskazima vjeroučitelja početnika u odgojno-obrazovnom sustavu: »Da moja duhovnost bude još dublja i da napredujem ja bih trebala sigurnost koju ću stjecati u duhovnosti kroz neka iskustva kako bi tu dobila sigurnost i to na svim razinama, jer mislim da nisam još uvijek duhovno do kraja zrela i da trebam na svim tim područjima napredovati te prakticirati molitvu i meditaciju Božje riječi. Što sam sve više u tome kao vjeroučiteljica, uviđam da mi to sve više treba« (H. D., 25).⁶² U iskazu jedne druge vjeroučiteljice uočavamo razloge za tu potrebu: »Ja taj posao ne mogu raditi neiskreno i bez te povezanosti s Bogom, ja sam svjesna svojih ograničenja, ali ih se ne bojim, jer sam povezana sa Svemogućim, a ona me tjeraju da se još više poboljšam i idem naprijed, da stalno rastem. Ako vjeroučitelji neće sebe izgrađivati na toj osobnoj dimenziji u odnosu prema Bogu, u prijateljevanju s Bogom, neće bit plodova, a da bi bio kvalitetan u društvu on mora bit što više s Bogom, jer je izvor svega upravo

⁵⁹ Usp. Isto.

⁶⁰ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, 286.

⁶¹ Cjelokupna dokumentacija o intervjuima nalazi se na DVD-u priloženom u džepu unutarnjeg dijela desne strane doktorskog rada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Usp. Kata s. Amabilis JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*. Doktorski rad, Katolički bogoslovni fakultet, Katedra religijske pedagogije i katehetike, mentor: prof. dr. sc. Alojzije Hobljaj, Zagreb, 2013.

⁶² Isto, Intervju br. 19.

u toj osobnoj dimenziji. Na nama je da sijemo a Bog će dati da raste i da dođu plodovi, ja ću prije od toga odstupati, nego da postanem *neplodna* vjeroučiteljica, odnosno samo neki puki predavač« (K. Č., 26).⁶³ Ne samo navedeni razlozi nego i oni zabilježeni u iskazima ostalih intervjuiranih vjeroučitelja, koji ovdje nisu navedeni, potvrđuju potrebu duhovnog vodstva za studente koji će ih pratiti tijekom studija, jer je riječ o različitim motivacijama s kojima su se studenti upisali na fakultet. Potreba za duhovnim vođenjem također se očituje i tijekom pripravničkog staža pa sve do trajnog mandata, koji bi vjeroučitelju pomogao da jasnije shvati svoj poziv i poslanje, jer fakultetska formacija ne može do kraja zadovoljiti vjeroučiteljske potrebe. Nadalje, jedna vjeroučiteljica drži da je »svakom vjeroučitelju potrebna duhovna pomoć i dobro bi bilo da imamo duhovnika i duhovno vodstvo koje je danas nužno jer su vremena teška« (J. I., 34),⁶⁴ bez obzira na dob, i vrijeme provedeno u radu u školi.

Iskazi vjeroučitelja mlađe životne dobi koji rade u srednjoj školi također potvrđuju važnost i potrebu duhovnog vođenja u vjeroučiteljskom pozivu i djelovanju: »Duhovno vodstvo je jako korisno. Ja sam na fakultetu imao jednog profesora od kojeg sam puno naučio i puno mi je pomogao da iscijelim neke rane vezane uz ženski spol. Danas je, reći ću Vam iskreno, jako teško naći duhovnika ili bolje rečeno duhovnog pratitelja. Imam jednog redovnika ali to još nije to i to primijetim i na mojim vjeroučenicima koliko sam im duhovni vođa, a ja sam trebam negdje *napuniti svoje baterije*. Svećenici i redovnice imaju svoje duhovnike, a mi vjeroučitelji nemamo, a tako su nam jako potrebni. Možda smo mi vjeroučitelji koji dublje živimo svoju vjeru neshvaćeni i teško nas drugi razumiju. Na kraju krajeva Karl Rahner je rekao da će kršćani trećeg tisućljeća biti mistici ili ih neće biti, zar to nije ono za čim mi vjeroučitelji čeznemo ili bi trebali čeznuti, upravo za tim mističnim iskustvom? Stoga imam potrebu imati jednog duhovnog voditelja koji će mi u svemu pomagati i kojemu se mogu obratiti kad mi je teško i posebno u nekim intimnim stvarima koje ne mogu drugima reći« (I. B., 35).⁶⁵

Promišljanja vjeroučitelja o potrebi duhovnog vodstva starije životne dobi u se bitnome ne razlikuju od onih mlađe životne dobi. Oni također izražavaju potrebu duhovnog vodstva što potvrđuju njihove izjave da u potpunosti nisu zadovoljni sa sobom, jer se uvijek može bolje, dublje i sve više napredovati u duhovnosti. To potvrđuje promišljanje jedne vjeroučiteljice: »Duhovno

⁶³ Isto, Intervju br. 40.

⁶⁴ Isto, Intervju br. 9.

⁶⁵ Isto, Intervju br. 29.

vodstvo je ono što mi nedostaje, imam dobru komunikaciju sa svećenicima, ne trebam ispovjednika, nego nekoga tko će me duhovno voditi a to je danas teško naći i smatram da je to potrebno svakom kršćaninu a kamoli ne vjeroučitelju. Nije riječ o tomu da on meni bude dostupan kad god mi padne na pamet, nego kad ja imam neki problem i dok ga ne riješim, a onda ga možda neću trebati za dva ili tri tjedna. Tu se još radi o kontinuitetu koji je jako bitan u tom duhovnom rastu naprijed, jer je i duhovni rast sam po sebi jedan proces« (R. A., 38).⁶⁶ Osim navedenog, većina se vjeroučitelja starije životne dobi izjasnila da je duhovno praćenje ponajprije potrebno mlađim vjeroučiteljima, već na fakultetu, te posebice tijekom pripremanja za stručni ispit i kasnije, jer njima pripada budućnost, oni trebaju biti mudri, duhovno rasti i sazrijevati do punine kršćanske zrelosti.

Objedinjena promišljanja intervjuiranih vjeroučitelja mlađe i starije životne dobi, bilo da rade u osnovnim bilo u srednjim školama, rezultira činjenicom da duhovnost nije statika, nego nešto što je trajno živo i što treba svakodnevno njegovati uz sabranost i tišinu i to različitim modelima duhovnog vodstva.

2.3. Sadržaj duhovnog vodstva

Sadržaji duhovnog vodstva u rezultatima kvalitativnog istraživanja su raznoliki, što je i razumljivo jer se svaki vjeroučitelj *hrani* onim što je njemu svojstveno. Od mnoštva ponuđenih sadržaja u izričajima intervjuiranih vjeroučitelja u ovom se radu naglasak stavlja na sadržajni opus sakramenata, posebice sakramenata kršćanske inicijacije, na razmatranje i meditiranje Božje riječi. Naime, sve škole duhovnosti, svi autori i autorice, koji se bave promišljanjem o duhovnom vodstvu, naglašavaju da je u tom duhovnom procesu preko sakramenata, posebice euharistije, istinski, odnosno pravi pratitelj sam Gospodin Bog,⁶⁷ što je evidentno i u iskazima intervjuiranih vjeroučitelja. Vjeroučiteljica mlađe životne dobi, koja radi u osnovnoj školi, sakrament euharistije, zajedno sa sadržajima Božje riječi, doživljava kao proces duhovnog rasta: »euharistija u mom životu znači puno, puno, puno... Tu je bio jedan proces dozrijevanja koji još uvijek traje i tu sam još uvijek na putu sazrijevanja da se tu još više formiram, učvrstim i da se Kristova prisutnost dublje ucijepi u mene. Također mi je

⁶⁶ Isto, Intervju br. 16.

⁶⁷ Usp. Michael PLATTIG, Guidati dallo Spirito di Dio. Accompagnamento spirituale e discernimento degli spiriti, 317–318.

važna Božja riječ koju treba slušati, koji put je to teško jer smo rastreseni i zato je važno doći ranije na svetu misu da se pripremimo a ne ono doći zadnji čas nepripremljeni. Po meni je sveta pričest najvažnija, jer primam Isusa; kad je on u mome srcu, on me čisti, obnavlja, hrani me... To je za mene najintimniji i najdublji trenutak tako da mogu hrabro ići dalje. Idem svake nedjelje na misu, a i preko tjedna kada stignem ali nisam još došla do toga da idem svaki dan. Moram priznati da je sveta misa jedan poseban način susretanja s Isusom i to je meni veliko bogatstvo, koje obogaćuje moj život, kao i moj odnos s drugim ljudima, jer imam tu glad i potrebu za Isusom i kada god mogu, ja ću otići u crkvu i susresti se s Isusom» (A. K., 27).⁶⁸ Jedan drugi vjeroučitelj koji radi u srednjoj školi sadržaje duhovnog rasta i napredovanja u svetosti ostvaruje pomoću *kutaka za dušu*: »Vjeroučiteljski poziv i poslanje počiva na dva stupa stručnosti i duhovnosti koje bi trebalo objediniti. Od vjeroučitelja se očekuje da na fakultetu uči moliti, meditirati, stjecati duhovno iskustvo. Stoga bi bilo dobro pojačati dodatna druženja ili izbor kolegija koji će ponuditi tu praktičnu duhovnu dimenziju bilo da se uči moliti, meditirati, čitati Božju Riječ i slično.«⁶⁹ Navedenim sadržajima treba također pridodati i ostale koji su prisutni u iskazima intervjuiranih vjeroučitelja, kao što su na primjer: sakrament pomirenja, duhovne vježbe, duhovna obnova, evangelizacijski seminari, biblijski susreti u župi *Lectio divina*, klanjanja pred Presvetim oltarskim sakramentom, životopisi svetaca,⁷⁰ teološki i duhovni sadržaji Ivana Goluba, Tomislava Ivančića, Tončija Matulića, Zvezdana Linića, kao i književno-umjetnički tekstovi naših hrvatskih pjesnika i pisaca.

Vjeroučitelji starije životne dobi, bilo da rade u osnovnoj bilo u srednjoj školi, izvor sadržaja duhovnog praćenja crpe, uz sve već navedeno, iz *Katekizma Katoličke Crkve*, koncilskih dokumenata, katehetskih dokumenata – posebice *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*, papinih enciklika te dokumenta Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani* i znanstveno-stručne literature vezane uz duhovnu dimenziju čovjekova bića.⁷¹ Kako bi

⁶⁸ Usp. Kata s. Amabilis JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, Intervju br. 32.

⁶⁹ Vjeroučitelj I. B. sam je osmislio termin *kutak za dušu*, a i u školi u kojoj radi nastoji maksimalnu pozornost posvetiti *kutcima za dušu* kod učenika. Usp. *Isto*, Intervju, 29.

⁷⁰ Intervjuirani vjeroučitelji u svojim iskazima o sadržajima duhovnog vodstva potvrđuju *Praktične smjernice* već spomenute Kongregacije za kler. Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, br. 92.

⁷¹ Usp. Danah ZOHAR – Ian MARSHALL, *Duhovna inteligencija – suštinska inteligencija*, Zagreb, 2002.; Daniel AMEN, *Liječenje hardwarea duše: uspostavom bolje veze mozak-duša osigurajte kvalitetu života, ljubav i duhovni razvoj*, Zagreb, 2003.; Tomislav IVANČIĆ, *Dijagnoza duše i hagioterapija*, Zagreb, 2006.

se što kvalitetnije suočili sa suvremenim pastoralno-teološkim izazovima i problemima, vjeroučitelji starije životne dobi imaju potrebu o navedenim sadržajima, kao sredstvima njihova duhovnog vođenja, posebice onima biblijskog karaktera, razmišljati, meditirati, kontemplirati sve dotle dok naučena vjera ne bude prihvaćena na osobnoj razini, a za taj proces im je potrebna kompetentna osoba kao pratnja.

Osim navedenih sadržaja, svi intervjuirani vjeroučitelji priznaju da je molitva⁷² bila, i ostaje, temeljna nit vodilja duhovnog praćenja. U protivnom smatraju da bez te duboke povezanosti s Bogom, osobnoga životnog svjedočanstva, neće moći odgovoriti potrebama suvremenog svijeta niti kontinuirano rasti i napredovati do punine zrelosti kršćanskog života.

2.4. Prijedlozi za promicanje duhovnog rasta

Iz empirijskoga kvalitativnog istraživanja intervjuiranih vjeroučitelja kako mlađe tako i starije životne dobi, bilo da rade u osnovnoj bilo u srednjoj školi, proizlazi činjenica da oni svoju duhovnost ne mogu zamisliti bez kontinuiranoga duhovnog rasta. Na tome su tragu promišljanja i upute Thomasa Dubaya⁷³ o tome da se uz pomoć duhovnog vodstva može nastaviti rasti i prepoznati vlastiti napredak u duhovnom životu, a koje potvrđuju navedene vjeroučiteljske tvrdnje. Prijedlozi intervjuiranih vjeroučitelja uglavnom su povezani s već spomenutim potrebama za duhovnim vodstvom. U tom kontekstu vjeroučitelji predlažu da se već u primarnoj formaciji na fakultetu »vedu neki dodatni kolegiji⁷⁴ koji bi potkrepljivali taj duhovni vid, s naglaskom na praktičnim događanjima: na temelju Biblije organizirati susrete s ciljem kako i na koji bi način rješavati određene konkretne životne situacije, naučiti moliti,

⁷² Usp. Ivan IVANDA, Molitva – oslušivanje logosa. Poimanje molitve u teologiji Hansa Urs von Balthasara, u: *Služba Božja*, 45 (2005.) 3, 247–269; KONGREGACIJA ZA KLER, *Svećenik – služitelj Božjega milosrđa. Pomoć za ispovjednike i duhovne vođe*, br. 83.

⁷³ Usp. Mladen PARLOV, *U snazi Duha*, Split, 2007., 279–284, osobito 284. Ovdje je autor iscrpno predstavio sadržaj i misli o duhovnom vodstvu izrečene u knjizi: Thomas DUBAY, *Seeking Spiritual Direction, How to Grow the Divine Life Within*, Michigan, 1993.

⁷⁴ Intervjuirani vjeroučitelji su teološko-katehetsku formaciju stekli na nekoliko naših crkvenih učilišta kao što su: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, koji obuhvaća Filozofsko-teološki i Religiozno-pedagoško katehetski studij, Teologija u Rijeci, Visoko teološko-katehetska škola u Zadru, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu i Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. U programu studija navedenih fakulteta postoji jedan kolegij s izričito duhovnim sadržajem *Duhovno bogoslovlje*. Od akademske godine 2013./2014. samo na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu u preddiplomskom studiju za oba studijska programa implementiran je još jedan izborni kolegij – *Duhovnost vjeroučitelja*.

meditirati živu Božju riječ, kako aktivno sudjelovati u liturgiji i sl. Današnji vjeronauk zahtijeva taj duhovni angažman, daleko više nego prije dvadeset i više godina, jer ako nema toga duhovnog aspekta, vjeroučenici i mladi ljudi, također i studenti kada dolaze na hospitacije ili održavati ogledne sate zapažaju jeli netko duhovan ili nije« (J. I., 34).⁷⁵ Osim toga također predlažu seminare za evangelizaciju na kojima bi vjeroučitelji mogli stjecati temeljno kršćansko iskustvo, studije antropološke medicine i hagioterapije, duhovne vježbe i obnove, koje bi trebala voditi za to kompetentna osoba, tj. teolog/inja koji i sam/a ima temeljno iskustvo vjere.

Vjeroučitelji mlađe i starije životne dobi u svojim iskazima predlažu da se već na fakultetu, a i kasnije, postavi osoba koja će biti studentima na raspolaganju kao pomoć u njihovu duhovnom rastu i napredovanju, što potvrđuje promišljanje vjeroučitelja koji radi u osnovnoj školi: »Mislim da duhovnost na jednom teološkom studiju ovisi o jednoj osobi koja će oko sebe okupiti mlade studente. Bitan je dakle taj duhovni animator, ne mora on biti nekakav karizmatik, nego zapravo osoba koja će stajati na raspolaganju, netko tko će čak i imati neku viziju, nešto što privlači, tako da se taj mladi čovjek koji dođe na fakultet osjeti pozvanim i ima udjela u cjelokupnoj fakultetskoj zajednici« (B. B., 31).⁷⁶ Neki vjeroučitelji čak predlažu da svako županijsko stručno vijeće ili nekoliko njih objedinjenih imaju svojeg duhovnika, koji bi svojim stručnim i duhovnim kompetencijama u već postojeće sadržaje ugradio i duhovnu komponentu. Uvažavajući spomenute te objedinjujući i one prijedloge i načine duhovnog vodstva koji ovdje nisu navedeni, možemo s pravom ustvrditi da su oni neizostavno potrebni u procesu formacije i duhovnog rasta vjeroučiteljâ. To potvrđuje vjeroučitelj starije životne dobi kada u svojem izričaju navodi: »Naglašavam tu važnost da u školi budu vjeroučitelji kao zreli kršćani te da se ta zrelost također očituje i u župnoj zajednici. Duh Sveti u meni budi ono što sam proživio i govori preko mene djeci i mladima, posebno onda kada osjete da govorim nešto duboko proživljeno i da to učenici osjećaju i prate, jer bez Duha se ne može ništa učiniti zato što je sve povezano: sposobnosti, trud, rad, Duh Sveti i molitva« (M. S., 48).⁷⁷

Zaključno možemo konstatirati da se u iskazima svih intervjuiranih vjeroučitelja, mlađe ili starije životne dobi, zapaža nezadovoljstvo postojećim stanjem duhovne razine, jer smatraju da se može i treba stalno rasti kroz sva-

⁷⁵ Usp. Kata s. Amabilis JURIĆ, *Duhovnost vjeroučitelja vjernika laika u suvremenim hrvatskim crkveno-društvenim uvjetima*, Intervju br. 9.

⁷⁶ Isto, Intervju br. 18.

⁷⁷ Isto, Intervju, br. 4.

kodnevni rad na sebi u prihvaćanju Kristova puta sebeispražnjenja *heautòn ekénosen* (usp. Fil 2,6-11), u kojemu je on svoje stanje slavnog *Kýrios*a zamijenio stanjem poniženog *doûlos*a.⁷⁸

Zaključak

Prikazujući i opisujući relevantne rezultate dobivene na temu o duhovnom praćenju kao istinskoj potrebi duhovnog rasta vjeroučitelja laika, nastojalo se ukazati na teološka i religiozno-pedagoško katehetska znanstvena i stručna promišljanja kompetentnih stručnjaka o toj aktualnoj problematici kako u teorijskim tako i u empirijskim istraživanjima.

Ono što se nameće kao zaključak uvidom u rezultate istraživanja koji su elaborirani i interpretirani u ovom radu jest činjenica da se o fenomenu duhovnog vodstva treba promišljati kao o integrativnoj sastavnici vjeroučiteljeve duhovnosti. Istraživanja potvrđuju da duhovno vođenje po svojem značenju, sadržaju i bitnim sastavnicama koje ga određuju, predstavlja jedan od neizostavnih načina trajnog procesa duhovne formacije i praćenja vjeroučitelja laika za kvalitetno ostvarenje njegova poziva i djelovanja u školi i župnoj zajednici.

Svi oni koji se bave procesom duhovnog vođenja suglasni su u tome da je osoba duhovnog voditelja od neprocjenjive važnosti za ostvarenje tako delikatne i odgovorne službe u Crkvi. U tom duhu treba razumjeti još uvijek do kraja nedorečene kvalitete potrebne tijekom procesa duhovnog vodstva koje možemo svesti na jedan jedini nazivnik, a to je duboko poštovanje prema otajstvu osobe, koje čini pravoga duhovnog vođu.

Analizom dubinskih intervjuja obrađenih u kvalitativnom istraživanju u Republici Hrvatskoj došlo se do značajnih pokazatelja koji predstavljaju korpus vjeroučiteljevih izričaja u dijalogu s istraživačem. Nedvojbeno je da su prikupljeni iskazi o potrebi, sadržaju i prijedlozima duhovnog praćenja vrijedno *blago* skrivene duhovne intime intervjuiranih vjeroučitelja, koja vapi za podrškom i potporom u tom tako važnom procesu njihova daljnjega duhovnog hoda i napredovanja.

Rezultati sveukupnih istraživanja u radu obuhvaćaju odrednice duhovnog vođenja vjeroučitelja laika unutar cjelokupnog poimanja njegove duhovne dimenzije, odnosno duhovnosti koju valja u tom kontekstu dalje istraživati.

⁷⁸ Tu tvrdnju nalazimo u raščlambama, analizama i tumačenjima *Kristološkog himna* naših eminentnih bibličara. Usp. Jerko FUČAK, Kristološki himan Fil 2,6-11, u: *Bogoslovska smotra*, 40 (1970.) 2–3, 203–206, ovdje 203–204; Marijan MANDAC, Raščlamba ulomka Fil 2,6-11, u: *Služba Božja*, 40 (2000.) 3, 235–258.

Svakako da je u skoroj budućnosti poželjno jedno istraživanje posvećeno samo duhovnom vođenju, koje bi poslužilo kao pomoć ne samo vjeroučiteljima nego i svim činiteljima koji će sudjelovati u daljnjem procesu duhovnog rasta vjeroučitelja. Ovim se radom zapravo željelo ukazati na *goruću* potrebu intervjuiranih vjeroučitelja za trajnom duhovnom formacijom u procesu duhovnog vođenja, što djeluje ohrabrujuće, a na što se ne bi smjele ogлуšiti za to relevantne ustanove. Moguće rješenje se nazire u osposobljavanju vjeroučitelja za duhovno praćenje koje danas nude europski teološko-pastoralni instituti unutar svojih obrazovnih ponuda. Nisu li predstojeće reforme Filozofsko-teološkoga studija i studija Religijske pedagogije i katehetike na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pogodna mogućnost za implementaciju stručnih osposobljavanja za duhovno praćenje vjeroučiteljâ, kao što je to slučaj u nama susjednoj Sloveniji, Austriji i Njemačkoj?

Summary

SPIRITUAL GUIDANCE – A TRUE NEED FOR SPIRITUAL GROWTH OF THE RELIGIOUS EDUCATION TEACHER

Kata s. Amabilis JURIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
sestraamabilis@gmail.com

On the basis of theoretical theological-catechetical literature the article describes relevant characteristics of spiritual guidance, as well as its significance for continuous growth and life-long advancement of religious education teachers in spirituality in Croatia. The first part of this article discusses generally the concept and meaning of spiritual guidance and its essential constituents. It emphasises the presence and activity of the Holy Spirit as the primary teacher, animator, and the first spiritual guide of every Christian. In the process of spiritual guidance the person of spiritual guide has unavoidable role and significance, with all his/her rich spiritual-religious qualities. Out of many characteristics elaborated in theological-catechetical and professional literature, the article selects only those that are relevant for the profile of a spiritual guide of lay religious education teachers. Statements of interviewed religious education teachers on spritual guidance that were obtained through qualitative research conducted via the method of deep interview and described in the second part of this article, provide the basis for a deeper understanding of the perception of spiritual

guidance by religious education teachers and its unavoidable role in spiritual formation. Interviewed religious education teachers in qualitative research state and interpret their need for spiritual guidance, contents, and suggestions for promoting further growth in spirituality. The author of the article suggests that more attention ought to be given to scientific and professional study and analysis of the phenomenon treated in this article and that results of this study ought to be implemented in the upcoming reform at the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb.

Keywords: *spiritual guidance, spiritual guide, lay religious education teacher, qualitative research, deep interview.*